

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15201225>

Актуалізація здоров'язберезувальної компетентності майбутніх педагогів у контексті нового закону про систему охорони психічного здоров'я в Україні

Куявець Дмитро Миколайович

Аспірант, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Черкаська область, Україна, dmytro.kuiavets@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0986-3648>

Прийнято: 19.03.2025 | Опубліковано: 29.03.2025

***Анотація.** У статті проведено аналіз ухваленого в Україні закону «Про систему охорони психічного здоров'я» та його впливу на формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх педагогів. Розглянуто ключові положення нормативного акту, включаючи запровадження нових термінів, створення національної комісії для координації роботи у сфері психічного здоров'я, розробку стандартів якості та механізми сертифікації фахівців. Закон спрямований на інтеграцію питань психічного здоров'я до різних сфер життя, включаючи освіту, що вимагає перегляду підходів до підготовки педагогічних кадрів. Проаналізувавши основні напрями реформи, було зазначено, що законодавчі зміни орієнтовані комплексне поліпшення системи психічного здоров'я, зниження стигматизації психічних розладів, посилення механізмів контролю над якістю послуг і забезпечення професійного зростання фахівців цієї сфери. Запровадження стандартів сертифікації та ліцензування фахівців сприяє підвищенню якості допомоги та захисту прав громадян, які*

отримують послуги в галузі психічного здоров'я. Особлива увага приділена впливу нового законодавства на педагогічну сферу. Сучасні освітні установи стикаються з необхідністю поновлення програм підготовки майбутніх педагогів, розширення їх компетенцій у галузі психолого-педагогічної підтримки учнів. Важливим аспектом стає розвиток навичок раннього виявлення ознак психоемоційного неблагополуччя у дітей та підлітків, застосування методик психологічної допомоги та створення безпечного освітнього середовища. Обґрунтовано необхідність впровадження освітніх програм, спрямованих на розвиток стресостійкості, профілактику професійного вигорання та формування умінь роботи з дітьми, які мають психологічні труднощі. Виявлено важливість адаптації освітнього середовища до нових вимог законодавства, що сприяє підвищенню рівня психологічного добробуту як учнів, і педагогів.

Ключові слова: *психічне здоров'я, законодавство України, здоров'язберігаюча компетентність, підготовка педагогів, освітні програми, психолого-педагогічна підтримка, професійні компетенції*

Updating the health-preserving competence of future teachers in the context of the new law on the mental health care system in Ukraine

Kuyavets Dmytro Mykolayovych

Postgraduate Student, Pavlo Tychyna Uman

State Pedagogical University, Uman, Cherkasy Region, Ukraine,

dmytro.kuiavets@gmail.com,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0986-3648>

Abstract. *The article analyzes the law "On the Mental Health Care System" adopted in Ukraine and its impact on the formation of health-preserving competence of future teachers. The key provisions of the regulatory act are considered, including*

the introduction of new terms, the creation of a national commission to coordinate work in the field of mental health, the development of quality standards and mechanisms for certifying specialists. The law is aimed at integrating mental health issues into various spheres of life, including education, which requires a review of approaches to the training of pedagogical personnel. Having analyzed the main areas of the reform, it was noted that the legislative changes are aimed at comprehensively improving the mental health system, reducing the stigmatization of mental disorders, strengthening mechanisms for monitoring the quality of services and ensuring the professional growth of specialists in this field. The introduction of standards for certification and licensing of specialists contributes to improving the quality of care and protecting the rights of citizens who receive services in the field of mental health. Particular attention is paid to the impact of the new legislation on the pedagogical sphere. Modern educational institutions are faced with the need to renew the training programs for future teachers, expand their competencies in the field of psychological and pedagogical support for students. An important aspect is the development of skills for early detection of signs of psycho-emotional distress in children and adolescents, the use of psychological assistance methods and the creation of a safe educational environment. The need to implement educational programs aimed at developing stress resistance, preventing professional burnout and forming skills for working with children who have psychological difficulties is substantiated. The importance of adapting the educational environment to new legislative requirements is revealed, which contributes to increasing the level of psychological well-being of both students and teachers.

Keywords: *mental health, legislation of Ukraine, health-preserving competence, teacher training, educational programs, psychological and pedagogical support, professional competencies*

Постановка проблеми. Прийняття нового Закону України «Про систему охорони психічного здоров'я» потребує перегляду підготовки майбутніх учителів, особливо в аспекті їх здоров'язберезливої компетентності.

Сучасний учитель повинен не тільки володіти знаннями про здоровий спосіб життя, а й вміти створювати психологічно комфортне освітнє середовище, підтримувати учнів та взаємодіяти з фахівцями у сфері психічного здоров'я. Проте питання психічного здоров'я недостатньо інтегровані в педагогічні університети, відсутні чіткі методичні рекомендації щодо застосування нових норм, а студентам часто бракує практичних навичок у сфері психолого-педагогічного супроводу. Це ускладнює їх готовність до впровадження здоров'язбережувальних стратегій в освітню практику. Актуальним завданням є розробка ефективних механізмів оновлення здоров'язберігаючої компетентності майбутніх педагогів, зокрема перегляд навчальних планів, впровадження практико-орієнтованих методів навчання та створення умов для взаємодії з профільними спеціалістами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здоров'язберігаюча компетентність охоплює ключові компетенції, пов'язані з різними аспектами здорового способу життя.

О. Бібік [2, с. 45-50] та О. Заблоцька [8, с. 58–63] наголошують на значущості компетентнісного підходу, що поєднує знання, вміння та цінності, що важливо для підготовки майбутніх педагогів. У. Овчарук [13] та О. Локшина [10, с. 204–210] наголошують на необхідності впровадження інноваційних здоров'язберігаючих технологій в освітній процес.

Мельничук [11, с. 138-145], Н. Муқан [12], О. Пехота [15] та Л. Романишина [19, с. 128–132] акцентують увагу на модернізації підготовки педагогів, підкреслюючи, що здоров'язберігаюча компетентність має стати частиною їхнього професійного розвитку.

Психологічну компетентність як здатність ефективно застосовувати знання в особистій, соціальній та професійній взаємодії розглядають О.М. Цільмак [22, с. 128], Т.І. Єрмаков [7, с. 200] та Л.Б. Орбан-Лембрік [14, с. 131]. О.І. Бондарчук [4, с. 13] пов'язує її з успішністю діяльності, інші дослідники

розглядають як мотиваційний стан і комплекс особистісних характеристик [1, с. 132-138].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. У рамках оновлення здоров'язберігаючої компетенції майбутніх вчителів у контексті нового закону про систему психічного здоров'я в Україні залишаються невіршені проблеми, пов'язані з ефективним впровадженням інноваційних здоров'язберігаючих технологій в освітній процес. Недостатньо розроблено методи інтеграції цих технологій до навчальних програм підготовки педагогів, що обмежує їх використання на практиці. Також не існує чітких рекомендацій щодо впровадження здоров'язберігаючої компетенції у процес професійного розвитку вчителів, що потребує подальшого дослідження та розробки. Важливим залишається питання формування у майбутніх педагогів психологічної компетентності, включаючи навички застосування знань у різних галузях їхньої професійної діяльності. Необхідно розробити комплексні підходи до навчання педагогів, які дозволять ефективно використовувати психологічну підготовку для роботи з учнями та колегами, з урахуванням змін у законодавчій сфері щодо психічного здоров'я. В рамках проведеного дослідження було надано авторську оцінку впливу нововведень, передбачених законом про систему охорони психічного здоров'я в Україні, на оновлення професійних компетенцій майбутніх педагогів у галузі здоров'я. Розроблено модель формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх вчителів, засновану на нових законодавчих ініціативах у цій сфері. На підставі отриманих результатів зроблено висновки щодо необхідності перегляду та оновлення підходів до формування здоров'язберігаючої компетентності педагогів у контексті змін у законодавстві України про систему охорони психічного здоров'я. Це наголошує на актуальності подальших досліджень та практичної реалізації запропонованих підходів в освітній діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження – розробити та обґрунтувати ефективні підходи до оновлення здоров'я

зберігаючої компетентності майбутніх педагогів у контексті нового законодавства України про систему охорони психічного здоров'я. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати зміст здоров'язберігаючої компетентності педагога та її роль в освітньому процесі; дослідити вплив нового Закону України «Про систему охорони психічного здоров'я» на вимоги до підготовки майбутніх вчителів; визначити основні проблеми та бар'єри у формуванні здоров'язберігаючої компетентності майбутніх педагогів педагогічних вузів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне освітнє середовище вимагає від педагогів як професійної компетентності у предметній галузі, а й високого рівня готовності до роботи з питаннями психічного здоров'я учнів. У зв'язку з цим особливу значущість набуває здоров'язберігаюча компетентність майбутніх педагогів, що включає вміння розпізнавати і запобігати факторам, що негативно впливають на психоемоційний стан дітей, а також застосовувати ефективні стратегії психолого-педагогічної підтримки.

Ухвалений Верховною Радою закон про систему охорони психічного здоров'я в Україні [9] створює правову основу для реформування цієї сфери. Він спрямований на комплексне регулювання надання послуг у даній сфері, інтеграцію питань психічного здоров'я у всі аспекти соціального та економічного життя, а також забезпечення захисту клієнтів від некваліфікованих фахівців. Введення цього нормативного акта є значним кроком у модернізації системи психічного здоров'я та адаптації її до міжнародних стандартів.

Закон уперше дає визначення ключових термінів, таких як «психологічний добробут», «психічне здоров'я», «послуга у сфері психічного здоров'я», «надавач послуг у сфері психічного здоров'я» та «фахівці у сфері психічного здоров'я». Це дозволяє створити єдине правове поле регулювання діяльності у цій галузі.

Крім того, передбачено створення національної комісії, яка здійснюватиме координацію надання послуг у сфері психічного здоров'я [21], а також розроблення стандартів якості на основі міжнародних рекомендацій [20]. Будуть встановлені вимоги до фахівців, регламентовано процеси їх сертифікації та ліцензування, що забезпечить надійний захист інтересів отримувачів допомоги.

Додатково законодавство визначає компетенцію професійних спільнот та організацій, які займаються навчанням спеціалістів. Також роботодавець отримує право на розробку та впровадження програм психосоціальної підтримки на робочих місцях, що може сприяти підвищенню рівня добробуту працівників.

Ухвалений нормативний акт спрямований на досягнення наступних цілей:

- зниження стигматизації психічних розладів у вигляді освітніх кампаній, соціальних ініціатив та інформаційної підтримки;
- запровадження механізмів контролю якості послуг у сфері психічного здоров'я, включаючи сертифікацію спеціалістів та формування стандартів роботи;
- адаптацію системи охорони психічного здоров'я України до сучасних вимог Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) [6] та Європейського Союзу [5].

Згідно з оцінкою Міністерства охорони здоров'я України [16], закон дозволить громадянам бути впевненими у професіоналізмі фахівців, які надають послуги у цій сфері, а також створить умови для офіційного визнання професійного статусу працівників галузі.

Експерти зазначають, що реалізація положень нового законодавства призведе до формування комплексної системи підтримки осіб із психічними розладами. Зокрема, буде забезпечено їх соціальну інтеграцію, надання реабілітаційних та соціальних послуг, а також супровід у процесі

працевлаштування. Нові механізми дозволять не лише покращити якість послуг, а й розширити їх доступність для різних груп населення, включаючи працівників, сім'ї осіб із ментальними розладами, опікунів та піклувальників.

Галина Усова, керівник напряму адвокації соціального захисту БФ «Право на захист» [3], наголошує, що законодавче регулювання створює можливості для зміцнення психічного здоров'я населення як на національному, так і локальному рівнях. Одним із ключових напрямів реформ є впровадження програм психосоціальної підтримки на робочих місцях, що дозволить підвищити рівень психологічного благополуччя трудових колективів.

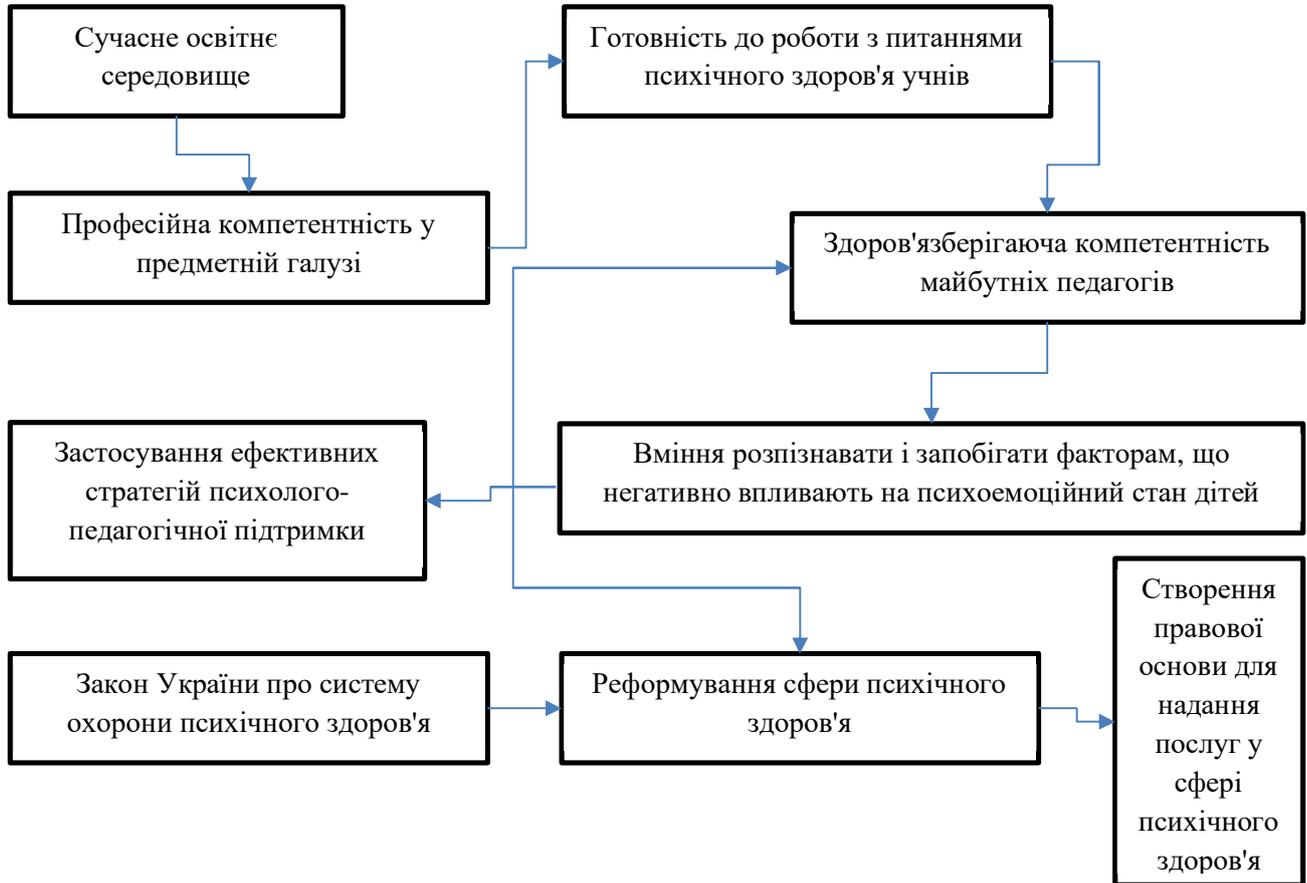
Анна Шийчук, адвайзер програми психологічної допомоги БФ «Право на захист», розглядає цей закон як принципово важливий крок у структуруванні сфери психічного здоров'я, яка раніше не мала чіткого нормативного регулювання. Експерт також наголошує на необхідності розробки підзаконних актів, які забезпечать ефективну реалізацію положень закону, включаючи механізми ліцензування фахівців, етапи впровадження реформ та вплив нових вимог на вже працюючих професіоналів [18].

Прийняття закону «Про систему охорони психічного здоров'я» в Україні є значним етапом у розвитку державної політики у цій сфері. Він забезпечує нормативну базу для структурування та контролю ринку послуг, сприяє соціальній інтеграції осіб із психічними розладами та підвищує якість наданої допомоги [17]. Однак успішність його реалізації залежатиме від розробки підзаконних актів, визначення механізмів сертифікації та ліцензування спеціалістів, а також створення ефективних інструментів контролю за виконанням його положень. Надалі буде потрібний комплексний моніторинг його впровадження та адаптація до змінних соціально-економічних умов.

Ухвалений закон про систему охорони психічного здоров'я в Україні має значний вплив на підготовку майбутніх педагогів, вимагаючи оновлення їх професійних компетенцій у галузі здоров'язбереження (рисунок 1).

Рисунок 1

Вплив нововведень в рамках закону про систему охорони психічного здоров'я в Україні на оновлення професійних компетенцій майбутніх педагогів у галузі здоров'язбереження

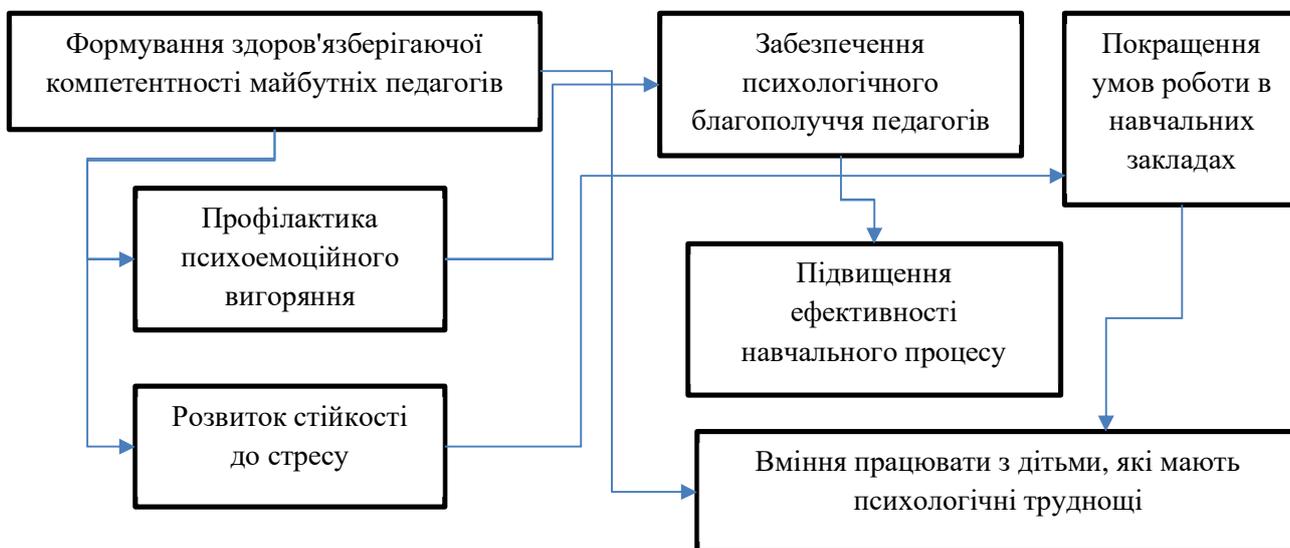

Джерело: власна розробка автора

Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх педагогів стає важливим елементом освітнього процесу, спрямованого на профілактику психоемоційного вигорання, розвиток стійкості до стресу та вміння працювати з дітьми, які мають психологічні труднощі (рисунок 2).

Рисунок 2

Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх на базі нововведень в рамках закону про систему охорони психічного здоров'я в Україні

Джерело: власна розробка автора

Висновки. В результаті дослідження зроблено висновки щодо необхідності відновлення здоров'язберігаючої компетентності майбутніх педагогів у контексті нового законодавства України про систему охорони психічного здоров'я. Закон створює нормативну основу для реформування цієї сфери, визначає ключові терміни, регулює підготовку фахівців та встановлює механізми контролю за якістю послуг. Для майбутніх педагогів це підвищення вимог до їх компетенцій у сфері психолого-педагогічної підтримки, профілактики психоемоційного вигорання і з дітьми, мають психологічні труднощі.

Список використаних джерел

1. Бакаленко, О. А. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця / О. А. Бакаленко // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». – 2018. – Вип. 58. – С. 132–138.

2. Бібік, Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2004. – С. 45–50.
3. Благодійний фонд «Право на захист». URL: <https://r2p.org.ua>
4. Бондарчук, О. І. Науково-методичні засади формування психологічної компетентності керівників освітніх організацій у системі післядипломної педагогічної освіти: наук.-метод. посібник / О. І. Бондарчук (наук. ред.). – К.: Педагогічна думка, 2012. – 144 с.
5. Всесвітня організація охорони здоров'я. Європейське регіональне бюро. (2021). Європейська програма роботи, 2020–2025: Спільні дії для міцнішого здоров'я. URL: <https://iris.who.int/handle/10665/345924>
6. Всесвітня організація охорони здоров'я. Комплексний план заходів у сфері психічного здоров'я на 2013–2030 рр. Копенгаген: Європейське регіональне бюро ВООЗ; 2023. Ліцензія: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. URL: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/373791/WHO-EURO-2023-2618-42374-71262-ukr.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
7. Єрмаков, Т. І. Індивідуальне розуміння концепту «Я» як ключова компетентність особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства / Т. І. Єрмаков // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей. – К.: Міленіум, 2002. – Вип. 6(9). – С. 200–207.
8. Заблоцька, О. С. Реалізація компетентнісного підходу у вітчизняній освіті / О. С. Заблоцька // Вісник Житомирського державного університету. – 2009. – Вип. 43: Педагогічні науки. – С. 58–63.
9. Закон України №4223-IX від 15.01.2025 «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4223-20#Text>

10. Локшина, О. Європейські концепції професійної підготовки вчителів / О. Локшина // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2011. – Вип. 2. – С. 204–210.

11. Мельничук, Л. Б., Трофимчук, В. М. Формування професійної культури майбутніх учителів початкової школи / Л. Б. Мельничук, В. М. Трофимчук // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. – 2014. – Вип. 2. – С. 138–145.

12. Муқан, Н. В. Система професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Канади [Текст] : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. В. Муқан ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2006. – 325 с.

13. Овчарук, В. В. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів засобами фізичного виховання [Текст] : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / В. В. Овчарук ; Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2019. – 291 с.

14. Орбан-Лембрик, Л. Б. Комунікативний простір міжособистісних відносин / Л. Б. Орбан-Лембрик // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. – Івано-Франківськ, 2003. – Вип. 4. – С. 130–136.

15. Пехота, О., Любарська, О. М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження сучасних педагогічних технологій // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – № 2.

16. Психологів та психотерапевтів в Україні сертифікуватимуть — ухвалено закон про систему охорони психічного здоров'я. URL: <https://moz.gov.ua/uk/psihologiv-ta-psihoterapevtiv-v-ukrayini-sertifikuvatimut-uhvaleno-zakon-pro-sistemu-ohoroni-psihichnogo-zdorov-ya>

17. Рада ухвалила закон про систему охорони психічного здоров'я.
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3948837-rada-uhvalila-zakon-pro-sistemu-okhoroni-psihichnogo-zdorova.html>

18. Реформа системи охорони психічного здоров'я: що змінить новий закон? URL: <https://r2p.org.ua/page/reforma-systemy-okhorony-psykhichnoho-zdorovia-shcho-zminyt-novyi-zakon>

19. Романишина, Л. М., Кухарчук, Т. А. Професійна адаптація майбутніх учителів до навчального процесу як науково-педагогічна проблема / Л. М. Романишина, Т. А. Кухарчук // Вісник Черкаського університету. – 2016. – Вип. 10. – С. 128–132.

20. Система у сфері психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в Україні. Цільова модель 2.0: Лідерство та координація, доступні послуги, превенція, промоція. URL: <https://howareu.com/storage/app/media/Posibnuki/2024-06-06%20ЦМ%20версія%202.0.pdf>

21. У ВР ухвалили закон про створення Нацкомісії з психічного здоров'я в Україні. URL: https://society.comments.ua/ua/news/developments/u-vr-uhvalili-zakon-pro-stvorennya-nackomisii-z-psihichnogo-zdorov-ya-v-ukraini-756076.html?utm_source=ukrnet&utm_medium=ukrnet2

22. Цільмак, О. М. Складові структури компетентностей / О. М. Цільмак // Наука і освіта: науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – 2009. – № 1–2. – С. 128–134.